

Till Lunds Folkminnesarkiv.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Vid skörden:

Jag har tidigare berättat om "städaren" -
"Vängasöden", den siste och den enda
många lund omkring. Tänk i Lövestads sock-
en, Krageholm, var 1878, 90 mejare. Tänk
de många kinderhurna, 90 pigor, ja de
furstarna kunde i likhet med Yllen-
stein stampa hordi-befolkning ut jor-
den. Någon annan ceremoni vid skörden
med och utan har jag icke hört. Detta har
icke förekommit i Engelstads- lövestads-
Örmenhågs- Gernits och Lövestads härad,
jag tror icke heller i Toona härad.

Engen gammal jag talat med har hört
skroakor, halnhävar, eller sädesmarker.

2

Michels-mässan-Michjelsda.

Inget särskilt vid Michelsmässan
annat än att tjänare som flytta fick
"sjun". Ett stort grovbröd och ett gärlä,
vanligen kuset i ett stort halvtorck,
ty papper av tidningar hade man icke.
De tjänare som gick ur tjänst den 24
fick inget "sjun". Det ansågs som en stor
skam att gå ur tjänst den 24 ty det var
vittne om att ett dåligt förhållande rådde
under året mellan dessa tjänare och
hushåndsfolket.

Nikolausdagen.

Ingen ägnar denna dag någon uppmärksamhet.

Sk. o. Vg.

3919

uppt. J. Bergström
Skurup

1933

Lucia

Ben. Wie

4
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

Förändret av Lucia för och Skåne till.
Fru Maria Jöns - Hanna Jöns Lars f. i
Skurup 1863 säger: för en del år sedan
hölls julsmygsamma Lucia-kaffe-
fester på Lucia dagen. 12 ungdomar gingo
och servera med ljushörns på bordet,
7 glas i varje kanna och luften var då
inte skinglat, utan lättnad löst med
ryggen. Det såg stäligt ut på denna kaffe-
fest. Allt landet, särskilt i Väst-
götland firar man Luciafester. I
Gäddede sade arketaren: Idag skall
vi ut och "lusa", dricka könsvin, och
för 1880 till fick artilleristerna en extra
"semla" i hörs värde om morgon på Lucia-
(en luse-semla.) Inget annat förskott. dagen.

3919

julkarvar.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

Att uppsätta en nek på en stång som
fågeln under julen kunde äta ur,
är av yngre datum. Detta behöves icke
heller ty sådstorchar stoda ute vid
gårdarne tills efter jul. Rådmann Frans i
Åkeröd-stations-samhälle hade för en
tio år sen uppsatt en sådan sådsack
utan för lantens förstret längs vägen,
munga. Under tiden som där förbi,
sag sig något mycket föremål i serien.
Sag stanna och skulle se, och fick se en
katt som inträngt i serien och satt och
lura på fåglarna. Vilka häräknings.

Mått. 1933 av: J. B. M. M. M.

I den strängaste vintern skulle en laga avhärjnings för
å magasin och kasta till värmen, befalln. av staten.

(På höggjorden)

3919

Halm från juldagvet.

Detta hör i en Skåne till, men 1884 tala
jag med personer från Västergötland och
omtala att man hade halm från gulvet till
julafton och "doppa i gyltan". Man hade
en skiva bröd eller vad det om var för
bröd, detta doppas man i gyltan och
bet bit för bit ur brödet. Stuttet i
gyltan skulle anses som sovel.

Jag tycker jag vill minnas att det var
endast en natt halm var på gulvet.

Att man lagt julhalm från gulvet i
Skåne, har jag aldrig hört endast då
man inte tiggare en ~~den~~ natt, då
kunde man ibland då det var kallast,
läggare för över på gulvet de ligger på.

Upps. 1933 av: W. Bon, Skurup

6
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

Förjor.

N° 2-3-4, hör och Skåne till.

Julklappar. Julklapp.

Denna sed är nog mycket gammal.
Framlidna kungen Bengta Vilsons i Slom-
minge, f. 1848 i Hachelberga Genarf, Para
härsk, berättar om julen liksom Förjorin
när fattiga lemnar godset till gamla
slottet och vi få mat och behåller.
Palmer görs under tiden. Skjutvar
kommer. Gårn gåden och körde omkring
och upplämnar den. De levo också kan
skjutade, ty de hade och kunnat tagit
sig fram i de mörka skogarna. Denna
dag längtar vi efter. Alft. 1933 av Wm Skuruf

Julkalappar.

so uppt. Det är inte så rårst många år sen,
men läste i tidningarna om de julkalappar
de kungl. skänkte varandra, i våra dagar skall
sådana upplysningar anses löjliga. I äldre
tider kunde även fattiga barn lugnas med
julkalappar, naturligtvis från Adliga fester.
Grevinnan Piper på Lychnäs slott i Slägestad,
Herrestadshärad, sedermera Grevinnan
Snivilsky, inbjöd de fattiga barn i Slägestad
till julfester på Lychnäs slott 1870-1878.
En hjälphemma i fattighuset i Slägestad,
Dorothea (Doota) Jons Bengts, f. omkr. 1815,
hjälpte till i köket på Lychnäs slott. Denna
fick i uppdrag av Grevinnan att buda
barnen till dessa fester. O'ved vi blevo
glada när Doota kom, ty vi visste hennes

ärendet. Baaren samlades hos Oorta och med
 denna i spetsen tågo vi till Lyckås slott
 och var framme omhr 3 e.m. Hvar گرفت a-
 kunnig Oorta var visad af följande: Vi gingo
 för genom en granskog med grannar liada si-
 der vägen. Kommen genom granskogen tog
 Lyckås trädgård fast. Komna uppf till
 slottet sade Oorta: nu går ni frissa
 först här innan vi gå in, att ni slipper
 gå ut sedan. Vi ställde oss nu och kastade
 vårt vatten på gräsplanen vid slottet.
 Grevinnan kunde ju stå och se oss från
 slottsfönstret, men ingen företod dylikt.
 Flickorna huka sig ned och frissa, men foajé-
 arne tog den lille fram mitt för alles åsyn,
 och frissa. Sedan det var undanstakat, gingo
 vi in, med Oorta som värisare i betjän-

ingens matrum. Nu kom Grevinnan svart-
klädd, med kjortlar som åsa långt efter
henne och kjörlet var gonerad från tapp-
lika midjan, till tå; så att man kan säga
att det var jämförligt med tre kjortlar
från och så gick hon klädd både vinter
och sommar. Tröjan var svart med åt-
sittande ärmar men vid allmänna recco
puffringar och grannlåt kring kragen och
en vacker boresk under hakan. Hon hade
en extra lång låta utan från sitt hår, att hon
hade en upphöjd rektangel av hår i nacken,
som var överdriget med svart flos.

Öronen hade hon öronringar med två
med hängande möckbrunn lod, liknande
från formen som klock lod. De hängde och
dängla för rakelserna. Grevinnan:

jag hälsar eder välkomna hit till denna
julfest, men ingen svarar ett ord.
Grevinnan till Dosta: hur många är
här? Dosta kunde inte räkna så höga
tal. Grevinnan räknar och jag minns
att julen 1877-78 var vi 28 personer. Hon
hade beräknat 27, men en hade kom-
mit med olyckan, men detta sade
Grevinnan skall jag nog jämkna ut.
Hon kunde alltid uppsäga något att
geva denne i julklapp. Omkring kl. 4
e.m. fingo vi en kopp kaffe och en vet-
bull som nu kostar 3 öre. Vi stodo i en
stör matsal omkring ett bord och drack
kaffe. Sedan vi beordrat i glansen i glen
baktra matsalen med sin rika belys-
ning, skulle vi gå upp i andra våningen i

den dagliga matsalen. Eli stodo omkring
ett stort bord, med Grevinnan i högsätet
och koftjeningen kom oss. En hennes
stalldräng och ryttare var icke med,
men kusken och hans hustru, trädgård-
mästaren, en f. d. trädgårdsmästare som
bodde i trädgårdshuset, Kammarjungfrun,
kuschälskan, städerskan, och köks-
figan voro med. Den gamla Föihers-
innan och Baron Runtz voro med.
Föihersinnan spela fiolar.

Nu uppkände Grevinnan och fiolar-
spelit lag fatt: Psalm 3-6.

Så natten flyr från dagens fröjd, o. s. v.
Baron Runtz, Grevinnan och trädgårdsm.
Den yngre hade också sångröst och honen
sjöng med. De sjöng långa psalmböcker.

En väldig musikuppsatd och för till-
fället fingo beovnen det intrycket, att
de voro i himmelriket. Sedan salmen
sjungits läste grevinnan en av henne
författad skrift:

I den tiden lät kejsar Augustus utgå
ett förbud att all världen skulle låta
beskatta sig, o. s. v. Efter att gjorts
salmen 66 med likadan klämma.
Bland annat yttra Grevinnan att detta
är sista gången dessa julgus brinner för
eder. Besjungen gråto. De hade goda
platser som de snart förgjummade.
Sedan skulle vi gå ner i den stora salen
igen. Grevinnan gick in i ett rum intill
åtföljd av kammarjungfrun. Der låga

julklapparna på en saffa och dörren
städäppad. Grevinnan hade en lista.
Jacob, ja, kom in! jag fick en klarinett
av metall 25 öres värde och ett par vita
ullstrumpor, en staterkvinnas tillvirk-
nat. Jacob: om när jag ropar upp en
så blås i klarinetten, så skolas och
ett skallande skratt uppståd. Surt
fick en annan en klarinett och han
bläste med. Mantelbeten blev stora.
Flickorna fingo tyg till förkläde och
en annan lekare, dockor o. s. v.
Det togs en lång tid innan alla julkappar
utdelades. Betjäningen måste skretta
för trumpetstötarna, men sist året
sågo de färgat ut. Grevinnan satte
sig i en stol och vi fingo gå och

och hese julgranen. På denna stora
julgranen voro nu tända, av betjantur,
en mängd ljus och flätade peppars-
krogar, flätade lilla strigla kross, hängde
på grenarne med nätter och karameller
uti. Detta gingo vi till sist. Sista
året dansa vi ringdans kring jul-
granen och Grevinnan och trädgårds-
mästaren, jöngar:

Nu är det jul igen, nu är det jul igen,
Och julen varer ända till påskan,
Nej, det var inte sant, nej, det var inte sant,
För däremellan kommer jartan.

Grevinnan dansa en gång med uppt.
och med en flicka. Det var svar till
dansa med Grevinnan ty jag kom stän-
digt att trampa på hennes lilla kjortel,
men det lats hon insett om.

Alla barnen gingo på säck inne i de
 fina salarna, d. v. säga, i lura strump-
 lästerna. Sedan gick vi en mil till mitt,
 bestående av ockkätt, stugade skärelövnor,
 risgrät och mjölk. Städerskan: skall
 det vara flera böror? Barnet: ja.
 Städerskan: ja, tack säger man.
 Grevinnan satt på en stol och titta
 på men vi åt och kammarjungfrun
 stod vid hennes sida. Grevinnan bytte
 om skor en gång under kvällen. Hon stod
 och stödde sig å ett föremål, räckte
 foten fram och kammarjungfrun tog
 kängan ur foten och ditsatte en an-
 nan. Nu hade kl. blivit bli 11 e. m.
 Grevinnan blev tackad av alla. Det
 var brukligt på den tiden, att man tog personen
 i handen som man tackade.

Julgävor.

17
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

Bland allmogén hörde jag aldrig att någon
gav en julgåva åt annan. Kakemanna
gingo omkring och sålde kakor mjuka
ett öres kullar och torra skorpar =
keffebröd. Om julen hade de julagubba
allt mjukt och liksom kullarna, de hade
en mans fjär och de som kunde köpta
en sådan åt vardera lemnat, 2 öre x st.
Någon annan julgåva gav inte, jul-
glövor tvörde man endast de närmsta kles-
sorna till. Inspektören i Stora Leons-
stads gård och underståndare ladjugårds
föreståndare hade kasten i slutet,
men ingen julgäva fingo vi.
Måndagen skulle all betjäning menlig

gick upp från slutet och önska herrskapet
gott nytt år. Inspektören, ladugårds-
föreståndaren, tvänne ladufogdar och
en trädgårdsmästare. Då fingo vi äta
vid samma bord som Pater. Lundgren
och hans mor Konsulinna Lundgren.
Detta var de enda måltider vi fick
äta med herrskapet. Under mål-
tiden stod en betjänt under "giv akt."
Della var 1895-1896. 1896 var jag på
besök hos Jöns Hansson i Ågerups gård,
i Blåntåps socken. Han hade köpt
gulklappar åt fjugorna och drängarna.
På vår ättis julafton, satt vi och språkade.
Hans far öppnade dörren på klännor
och inbaktar på fatet. Vi blev föo-
skräckta. Men det stod ju och garen

tog sitt paket. Så ringo alla, men
dåttat jag var allt bjuden, fick jag
intet.

I Everlöv var det beukligt att om
en person kunde inkasta en paket,
till julefton, utan att bli fast-
tagen ansågs detta, roligt. Jag var
hos en bonde för besök i ett hus
julefton 1887. Vi suttnar i
smöket, som vi rulla, öppna en
person dörr och inkasta ett
paket med julkulor och kakor.

Det var smöket. Hustrun. Vad var
detta. Men skulle man tänka och se,
men då var det försent att teja gi-
varen. Detta ansågs kvickt och
roligt. En lapp för vardera personen
i rummet.

3919
Alt klädsel.

Yngan har hört att man utklätt sig
vid Mäbelsmässan. - Micksledig.
Julsfärd.

Att gå julsfärd är allmänt och gammalt
i ättminstone i Lemmenhög -
Ljums och Herröfads härad, Torne härad,
Engelstads härad. De svärta sig i an-
sigtet med en satig Rook. En dräng fö-
ställd ^{man} ~~komma~~ och en dräng pojke ~~kvinnor~~.
De komma för att låna hus. Andra
komma med handel. En härom om
kroppen och en liten handvärsk med
tråvar etc. Skall det vara handel. End
kortar spetsone? 10 kr. intion, men det
är extra vara. På höstet satt en lapp
med stora bokstäver: Diverse handel.

Ja, men ni är för dyr med varorna,
men entreprenörerna ni ja, ja, det var
det de ville ha, men det viktigaste med
detta var, att man inte kände kända
personer. Så gick det från ställe till
ställe. Andra ville låna hus. Sveigis
till naboen. Ja, på såga de var man
kommer. Nu dansa de på golvet här
med husets folk och och sigenarefamilj
en inbördes. De förvänder målet.
När åren i för. Från fattiga Socialand,
"gullab." Man ansträngde sig till det
yttersta för att känna igen dem, men
förgäves. Ja, då gå vi gå till ett annat
ställe och låna hus. När det fått ha-
vin nog slutar de marschen!

Fru Elisabeth Örstroend, nu boende i Skurup säger: när jag var fröken, f. 1857, så bjöds jag hos Ulla Rydén Svensson i Torsjö. Om julen kommo 5 juleaftnare, män och kvinnor alla voo dräng-
frätkar. Då vi låg hos, Oaktorn: nej
inga spröke vill vi höra. En fröken
tog och dansa med mig på golvet.

Beskriften hade lagt sig. Hon kom ut i
 kuskstojortan och sade: vad är detta
 för väsen. Dattorn: ja, det är ju bara
 skämt. Då teg han och gick ut och hade
 sig men vi dansa väldigt och bjöd oss
 för brännvin blev de. Berättelsen
 fortsätter: ja, men sådant var poligt.
 Dagharna nästan koste ju inget, men innan
 de gick hade vi utforskat dem de vasa.

Skriv endast på denna sida! 1938 av: B. M. v.

Skåne - Västergötland
Nio händer
uppte 1933

3919

uppte J. Bergström
Skåne
Per Jansson

23

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

23

Stjängassar.

Sjett, stjängassar ahänt. Det var
endast rena kringstrykare i medel-
åldern som sjöng stjärnan. Det var
ju roligt och intressant att höra
sängen och se den svängande stjärnan.
Men målt var, de drivaren sätte ju
dessa pått för utkomst. De flesta her
det sagto, att de hade ingen sängrost.
Denna visan kunde sjänges f. o. en. den
2^{dre} till och med den 6 januari. Men
kringstrykare kunde berka sjunga säng-
visan, eller Staffanvisan. Ingen annan
än kringstrykare sjöng stjärnan.
Juleföken kunde behöva gå för den 2-
6 januari. Alpt 1933 kv. 18 m. (Kurs)

Gudsfråk.

I ovan anförda tvåader hette det:
 julatten och julsula,
 Ha vi så gott som vi vill ha,
 Men ändå jul, jimmer-mor sitt gäspul.
 Så kommer gjordade jul-Knut.
 Knut, som kör julen ut.
 Mellan smår och Knut brukar bönderna
 bjuda varandra till sig, men mellan
 jul och smår ansågs gästledningen
 fressande.

I Ravelunda sände de om Knutslagen
 omkring en träknuta och dagen efter
 en Felix-gubbe av helm tidigare skildrad.
 Gulefröken hade en bråkig klädsel att
 merick kan få ett helmsinton och av
 denna. Det huvudsakliga var det läfliche i
 klädseln.

Skriv endast på denna sida!

Träknuta vid
 Knut.
 Felix dagen efter.

Jularfräkan.

Både halvgamla kvinnor och män, jämte ungdomar gingo jularfräkan på 1870 talet och tidigare. De kommo och ville låna hus, andra gick med handel. De sågo ut som Zigenare, och man kan likna dem vid en en vandrande lamphäng. Det gällde att så utstafra sig, att de icke blevo igenkända. Min mor och en annan gattighuskvinnor Sofia Nils Freds gick jularfräkan i Hagastad Ljung 1877. De hade sutit sig i andaktet. Sofia hade vänt en gammal utskiten vadmalkjortel, så att skoningsen satt utåt och vart trasig. På övredelen hade hon vänt en gammal "Knäppa" = en underkjortel utan lifstycker, trasig skoning. På huvudet hade hon en utskiten gammal schal, trekantig, tråskar med vita bleckjoror. Searti ansiktet som en neger. Skriv endast på denna sida!

Min mor hade ett par korta skinnbyxor, jöga
renare än ansiktet, vänt en fjäls, vita hassor,
smutsiga och träsbor med jäonblecksvor.
På huvudet en gammal jölna = en vinter-
mössa, stäppad med lilar, tjock som ett stich
ticken och en lodrat, ständigt skinn av hund-
skinn. De låtsas sig tigger. Sofia var säkrast
i munnen, men hur hon vände och vred rö-
sten, upptäckte Boornmooshan vem hon var.
Hon visste att de väl behövde vad de fick,
så att hon gav dem kött och boad, som de
stappa i deras säckar, som innehöll tosvor.
Min mor Balla Berg j. i Hägestad 1831, var
dansmästare. Boornmoosherrnemen var galspe-
lare och hen tog gälten och men svängde
sig riktigt på Boornmooshens legala. Sedan
gingo de aldrig gulaspråke mer. Det höjdes bli
ommoderant, men många Skriv endast på denna sida! hade sätta.

Julgäva.

Av uppt. 1883 Gärns jag bes en mejerist
halst i Örnäs mejeri, Skörsjö socken. Han
var Slesvig-Holsteinare och fanns frist-
datter från Gylle-Skinn. Om julen fick vi
gulklapp. Jag fick ett förhäng med vidsitt-
ande krage, och figurer och mejerskan tyg till
föohlade. En 4 årig son hans fick även att
lämna oss gåvorna.

1882 Gärns jag å Fröorns gård, Tageltofta
socken. Der var 6 stora döngar i kosten,
och två pigor plus underhållnad, stalling,
men ingen fick några julgäver, oaktat
Paton Liebhalm var mycket rik.

Då åto Gärns med kniv och gaffel,
men döngkammaren var i stället.

Uppt. 1933 av: Bergström, Marcus

Öronringar.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

28

I början på 1870 talet var det åtminstone i sydskåne ett allmänt bruk att både män och kvinnor stungit hål i nedre kanten på örat, samtliga i båda öronen, och insatte i hålet öronringar, det var således icke endast de adliga som pryddes sig med denna grannlät, utan även fattiga män och kvinnor. De fattiga hade blyöronringar och finare hade större grannlät i sina. Anvågs en blyring av dessa bära vara en fin grannlät? Nej. De satte dem i öronen på det att dessa skulle förbygga ögonsjukdomar. Om adliga boro öronringar var samma vada, kan icke sägas. 1875 var det slut med denna grannlät. Alpt. 1933 or.

Friare - gåvor.

Av ~~uppsat~~ :

Is slutet på 1870 talet tog emigrationen fart, och ingen dräng brydde sig mera om att göra vackra träskor, lieshoft m.m. Släjdern upphörde med oss. 1877 var det sista friare. Sjätte trät som jag sett tillbrukas. Det fick min systers lilla f. i Slägestad 1853, av en dräng Jöns Månsson i Lövestad. Han emigrerade, och de blevo inte gifta.

Yngar gav friaregåvor, utan de skulle det tidigare ha beståmits om gifternil. Hade han blivit i Sverige, hade hon icke skatt honom "gel", som det hette när någon bröt löftet, icke förlovningslöfte, förlovningsriste allmänhetet icke vad det var.

Uppst. 1933 av: ⁴W. Bergström, Munsö

Spulan.

Landlånekasse upphörde i Hågestad 1869.

Gästgämnar, som skrivgämnar, uppförda i
Hägestad 1875: 78 hvar, en skole.

1. Påsar i lön åt reaktörerna, såg jag den
siste 1876, men de måste göras den med
brambroissel, möbela, ty det ansågs som
en stor skam då att bära sitt skinnfält.
Endast gamla gulcher fortsatte.

De stora Beskyttit - junde halsdukarna av ullgarn, upphörda på 1880-talet.

Julgåvor gavs inte, men däremot julmat var på 1870 talet modeont. Någon heron- hertig kunde gå till fattighuset och geva dem en liten julhaka, någon som de voro särskilt bekanta med.

Grevinnan Piper gav min mor något julmat.

Skriv endast på denna sida!

Skriv endast på denna sida! *uppt. 1933 av: Wm. Kurup*

29
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

30

Skolan.

4 Hågestad upphörde mäter titeln 1878, då en ny skollärare kom dit. I Hågestads gamla skola skulle barnen ställa sig i led kring väggarna efter hönen, och reisa händerna, om de voro tvättade. Den ene handen uppfört och den andre handen nedåt, mitt för Mästers bröst, då hon gick och mäsströa glichor och gassar. Denna sed upphörde i Hågestads nya skola 1870 men såg mäter någon som hade för smutsiga händer, måste denne ibland gå ut i snön och med snö skrubba sig ren.

20 historier i jul-läsa, och 3 salmer, Salmerna kunde de i allmänhet, men historierna kunde de lika bra när de komma igen, som då julperien högg men sättingen gick jämnt ut det hela. © gräslig på denna sida tid mig fast förskräcker